

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ У РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

АНОТАЦІЯ. У статті дано визначення *соціальних інвестицій бізнесу, як основної форми його соціальної відповідальності*; запропоновані можливі сценарії підвищення ефективності функціонування регіонів України через використання можливостей соціальної відповідальності бізнесу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: соціальна відповідальність бізнесу, соціальні інвестиції, ефективне функціонування регіонів.

АННОТАЦИЯ. В статье дано определение социальных инвестиций бизнеса, как основной формы его социальной ответственности; предложены возможные сценарии повышения эффективности функционирования регионов Украины через использование возможностей социальной ответственности бизнеса.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: социальная ответственность бизнеса, социальные инвестиции, эффективное функционирование регионов.

ANNOTATION. In the article defined as social investment of business as its main form of social responsibility; the possible scenarios of increase of efficiency of functioning of regions of Ukraine are offered through the use of possibilities of social responsibility of business.

KEY WORDS: social responsibility of business, social investments, effective functioning of regions.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Тема соціальної відповідальності бізнесу досить гостро стоїть у всьому світі, але особливо актуальність вона має в Україні, адже стає усе більш важливою складовою розвитку регіонів. Багато організацій, особливо зі стабільними фінансово-економічними показниками, вже беруть активну участь в економічному, соціальному і екологічному розвитку територій своєї присутності й здійснюють зовнішні інвестиції у просування регіонів з метою їх стійкого розвитку.

Нині пошук нової соціальної ролі бізнесу в розвитку регіонів України цікавить не лише науковців, а й політиків, державних діячів, громадські організації. Разом з цим, виникають проблемні питання щодо відповідності інтересів бізнесу і влади, здійснюва-

ної соціальної політики у регіонах, можливості використовувати інтереси бізнесу на благо населення.

Аналіз останніх публікацій, на які посилається автор. Аналіз теоретичних доробок та практики господарювання свідчить, що проблема соціальної відповідальності бізнесу в тому або іншому ступені була вивчена в значній кількості наукових праць зарубіжних учених. Проблема корпоративної соціальної відповідальності в стратегічному управлінні розглядалася в роботах Р. Аккофа, І. Ансоффа, К. Бодвела і С. Ведока, П. Друкера, Е. Фрімена. Такі зарубіжні вчені, як П. Ф. Кеменітч, Я. Маллінз, С. Хокінс, М. Еншен зв'язували соціальну відповідальність бізнесу з існуванням «соціального контракту».

Поточний і ретроспективний стан регіональних економічних систем, фінансову та інвестиційну базу розвитку соціальної відповідальності бізнесу в регіонах та основні напрями соціально-відповідального бізнесу досліджували й російські учені: Бадма-халгаєва Л. Ц., Воейкова М. І., Гранберг А. Г., Дружиніна А. Г., Зубаревич Н. В., Іншаков О. В., Іншакова Е. І., Кабаліна В. І., Кудрявцева Н. А., Міхеєва В. А., Перекрестова Л. В., Плотіцина Л. А., Сазонова С. П., Сарно А. А., Старокожева Г. І., Татаркіна А. І., Шандірова М. О., Щербіна В. В. й ін.

В Україні теорія і практика соціальної відповідальності бізнесу, у т. ч. й у розвитку регіонів, знаходиться у стадії розвитку. Автори існуючих робіт (Грішнова О. А. та Герасименко О. О. [13], Гриненко А. М. [2], Колот А. М. [5; 13; 15], Куценко В. І. [7], Назарова Г. В., Гончарова С. Ю. та Водницька Н. В. [9], Скуратівський В. А., Палій О. М. та Лібанова Е. М. [11], Барков В. Ю. [12], Беляєв О. О., Діба М. І. та Кириленко В. І. [14], Лазоренко О. та Колишко Р. [10], Мурашко М. І. [8], Новікова О. Ф. [15], Шевчук П. І. [16] та ін.) переважно торкаються питань соціального партнерства та соціального планування, окремих аспектів й інструментів формування і реалізації політики соціальної відповідальності організацій. З цієї точки зору також варті уваги публікації у спеціалізованій пресі менеджерів, консультантів з питань корпоративної соціальної відповідальності та журналістів провідних економічних та Інтернет видань.

Загалом в українській економічній науці теоретичні дослідження щодо використання можливостей соціальної відповідальності бізнесу в регіонах знаходяться у стадії становлення, хоча опосередковано такі дослідження вже ведуться (на жаль, не економістами-вченими, а скоріше журналістами та представниками органів влади) у рамках діалогу між бізнесом і владою.

Формулювання мети (постановка завдання). У статті ставиться завдання визначення можливих сценаріїв підвищення ефективності функціонування регіонів України через використання можливостей соціальної відповідальності бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Необхідність підвищення соціальної відповідальності бізнесу на рівні регіонів обумовлено можливістю підвищення якості і рівня життя населення регіонів саме за рахунок участі бізнесу у вирішенні їх соціально-економічних проблем. Вважаємо, що найбільш вживана форма здійснення соціальної відповідальності бізнесу для нинішнього етапу розвитку економіки та соціальної сфери регіонів України — соціальні інвестиції.

За змістом соціальні інвестиції на рівні юридичної особи (організації, бізнесу) визначаємо як матеріальні, нематеріальні (технологічні, управлінські та інші ресурси — винаходи, раціоналізаторські пропозиції, «ноу-хау», продукти ІТ тощо), а також фінансові кошти, що спрямовуються за рішенням керівництва на реалізацію стратегії соціальної відповідальності, соціальних програм та суспільно значимих соціальних проектів, розроблених з урахуванням інтересів основних внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін (персоналу, менеджменту організації, власників бізнесу (стейкхолдерів — авт. акціонерів), місцевих громад та держави). Їх метою є досягнення внутрішніх (для організації) і зовнішніх (для суспільства) позитивних соціальних та економічних ефектів (поточних та стратегічних).

Соціальні інвестиції бізнесу поділяються за сферами (напрямами) на внутрішні, що спрямовані безпосередньо у бізнес-середовище й на персонал організації та зовнішні, що спрямовані у розвиток зовнішнього соціального середовища (місцевих громад). Зовнішні соціальні інвестиції бізнесу на рівні регіону (території присутності організації) найчастіше здійснюються в: охорону довкілля (екологію і безпеку); благоустрій і ЖКГ; соціальний захист і підтримку дітей, юнацтва, соціально залежних груп населення; допомогу культурі та мистецтву; підтримку науки та освіти; підтримку конфесійних заходів та організацій (релігійної діяльності); підтримку охорони здоров'я; підтримку спорту, здорового способу життя тощо.

Змістом же соціального інвестування бізнесу є спосіб реалізації соціальної відповідальності за допомогою цільових програм, які відповідають потребам основних груп зацікавлених осіб, включаючи жителів регіону, на території якого розміщена організація. Його привабливість для розвитку регіону обумовлена тим,

що в стратегічній перспективі соціальні інвестиції завжди взаємно вигідні. Сам термін «соціальні інвестиції» передбачає, що дані вкладення окупаються, що існує деякий механізм отримання додаткової вигоди. Так, наприклад, вкладення в екологічну безпеку виробництва, яких вимагають місцеві громади, окупаються за рахунок зниження професійної захворюваності, підвищення продуктивності праці, політичної й соціальної стабільності на територіях присутності організації, зміцнення її іміджу й т.п.

Розвиток та поширення соціального інвестування пов'язане з усвідомленням того, що бізнес робить серйозний вплив на суспільство, й вкладення коштів у відповідності з особистими цінностями та етичними принципами опосередковано позитивно позначиться на фінансових результатах, а зростання числа соціально-свідомих інвесторів благотворно вплине на ділову практику організацій та оздоровлення соціального середовища на території присутності організації.

Зрозуміло, що соціальне інвестування бізнесу можливе лише за умови відповідної стратегії та політики соціальної відповідальності, прийнятої в організації. За їх відсутності, соціальна відповідальність може проявлятися лише епізодично та за потреби зацікавлених сторін. Загалом інтереси бізнесу до реалізації зовнішньої соціальної відповідальності можуть обумовлюватися наступними чинниками: бажанням сформувати позитивний імідж; дотримуватися міжнародних норм та стандартів бізнесу; відповіді на чекання з боку суспільства; прагненням зменшити соціальну напругу на території присутності; участю у політичній діяльності; тиском з боку влади і партій й ін.

Розвиваючи думки зарубіжних вчених Бредгарда Т. [1], О. В. Іншакова та Е. І. Іншакової [3; 4], опишемо можливі сценарії («прямий» та «зворотний») підвищення ефективності функціонування регіонів через використання можливостей соціальної відповідальності бізнесу, тобто впровадження ним стратегії та політики соціальної відповідальності в організаціях.

За «прямим сценарієм» спочатку створюється нормативно-правова основа формування та регулювання політики соціальної відповідальності бізнесу на макрорівні, й тільки потім — на мезорівні (рівні регіону). Організаційні структури, які об'єднують людей та функціонують в рамках соціальних інститутів, розробляють нормативно-правову базу формування та регулювання політики соціальної відповідальності бізнесу. Потім за допомогою діагностики природно-ресурсного забезпечення (навколишнього середовища, соціально-економічного рівня добробуту населення

й т. д.) та діагностики техніко-технологічного забезпечення (існуючих технологій в області соціально відповідального бізнесу, екологічно шкідливих виробництв і т. д.) ними ж здійснюється розробка національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу, підкріпленої нормативно-правовою базою.

Саме ця інформація доноситься до організацій регіонів, які починають здійснювати свою господарську діяльність у рамках стратегії та політики соціальної відповідальності бізнесу, які вони звичайно визначають та реалізують самостійно. Впровадження таких змін у стратегії та політиці організацій автоматично змінюють економічні, соціальні та природні умови життя населення регіонів. На наступному етапі виникає повтор стадій, тобто організації, що реалізують політику соціальної відповідальності бізнесу, вже з урахуванням змінених техніко-технологічних, природних і соціальних умов і чинників, трансформуються під впливом ухвалених рішень щодо змін.

Підвищення ефективності функціонування регіонів через упровадження політики соціальної відповідальності бізнесу можлива і за «зворотним» сценарієм: від громадянина (суспільства) до держави (регіону).

Нині в усіх регіонах України є багато міжнародних компаній та компаній з іноземними інвестиціями, які як свою стратегію та політику соціальної відповідальності, так й готову структуру управління корпоративної соціальної відповідальності, отримали з головних офісів. Виходячи з вже наявного у них досвіду, вони доводять свою громадську думку до влади щодо напрямів політики соціальної відповідальності через політичні партії, місцеві органи влади, депутатів, громадські організації й т. п. Внаслідок цього поступово виробляється спільна (консолідована) позиція суспільства з питань соціальної відповідальності на мезорівні (рівні регіону). Далі можливе впровадження позитивного досвіду з цих питань на рівні окремих організацій (мікроекономічному рівні) з використанням наявного в регіоні природно-ресурсного і техніко-технологічного забезпечення. На підставі накопиченого досвіду можна з'ясувати типові помилки в реалізації політики соціальної відповідальності бізнесу на території його присутності, що дозволить ухилитися від багатьох помилок й закріпити основні положення стратегії та політики соціальної відповідальності бізнесу у вигляді законодавчого акту.

Таким чином, на першому етапі «зворотного» сценарію підвищення ефективності функціонування регіонів через упровадження стратегії та політики соціальної відповідальності бізнесу

необхідно розробити стратегію соціальної відповідальності українського бізнесу під керівництвом соціальних інститутів, а також з безпосередньою участю керівників крупних організацій (особливо з іноземними інвестиціями), що мають позитивний досвід у цих питаннях. Проте, починати необхідно саме з розробки стратегії, а не з розробки правил, принципів та кодексів, що є лише одним з напрямів реалізації стратегії соціально відповідального бізнесу в регіонах.

Висновки та перспективні напрями досліджень. Організації різних форм власності та господарювання не можуть діяти у відриві від суспільства й працювати виключно заради отримання прибутку. Господарюючі суб'єкти невідривно вплітаються як в економічну, так й у соціальну, екологічну та людську системи регіонів базування й, через це, несуть у певній мірі соціальну відповідальність перед усіма зацікавленими сторонами (персоналом, менеджментом, власниками бізнесу, державою) й, зрозуміло, перед населенням регіонів своєї присутності.

Як економічна діяльність організацій безпосередньо впливає на стан і розвиток регіонів, так і соціальна відповідальність бізнесу стає передумовою більш високого соціально-економічного рівня доброту населення регіонів. Використання можливостей соціально-відповідального бізнесу здатне стати основою оптимізації та ефективної взаємодії існуючих управлінських, організаційних та інших заходів щодо розробки і реалізації економічної політики регіонів України.

Можливі сценарії («прямий» та «зворотній») підвищення ефективності функціонування регіонів через використання можливостей соціальної відповідальності бізнесу, тобто впровадження ним стратегії та політики соціальної відповідальності в організаціях — найважливіший шлях стійкого розвитку регіонів України.

До результатів використання можливостей соціально відповідального бізнесу у розвитку регіонів у перспективі (незалежно від можливих сценаріїв («прямого» чи «зворотного») підвищення ефективності функціонування регіонів) слід віднести: підвищення рівня добробуту населення на основі використання бізнесом соціальної відповідальності перед суспільством; формування позитивного іміджу українських організацій, регіонів і країни в цілому, що сприятиме зміцненню конкурентних переваг української економіки на світових ринках; поліпшення умов для доступу українських товарів (робіт, послуг) на зовнішні ринки; створення сприятливого інвестиційного клімату для іноземних інвесторів в Україні.

Література

1. *Бредгард Т.* Соціальна відповідальність бізнесу між державною політикою і політикою підприємства // SPERO. — 2005. — № 2. — С. 50—71.
2. *Гриненко А. М.* Соціальна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни [Текст] / А. М. Гриненко. — К.: КНЕУ, 2004. — 308 с.
3. *Инишаков О. В.* О стратегии развития Южного макрорегиона России: (методологические и методические проблемы формирования). — Волгоград, 2003. — 96 с.
4. *Инишаков О. В., Инишакова Е. И.* СНГ: Факторы интеграции // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия экономика. — 2003. — № 1. — С. 4—15.
5. *Колот А. М.* Соціально-трудова сфера: стан відносин, нові виклики, тенденції розвитку [Текст]: Монографія / А. М. Колот. — К.: КНЕУ, 2010. — 251 с.
6. Корпоративна соціальна відповідальність: моделі та управлінська практика: посібник / Саприкіна М. А., Саєнсус М. А., Зінченко А. Г., Ляшенко О. М., Місько Г. А. (за науковою редакцією д. е. н., проф., засл. діяч науки і техніки України Редькіна О. С.). — К.: Вид-во «Фарбований лист», 2011. — 480 с.
7. *Куценко В. І.* Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього: (питання теорії і практики) [Текст]: Монографія / В. І. Куценко ; за наук. ред. Б. М. Данилишина; Рада по вивченню продуктивних сил України НАНУ. — Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. — 818 с.
8. *Мурашко М. І.* Концептуальні основи соціальної відповідальності бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/dspace/bitstream/handle/123456789/9099/11-Myrashko.pdf?sequence=1>
9. *Назарова Г. В.* Управління соціально-трудовою сферою підприємства [Текст]: Монографія / Г. В. Назарова, С. Ю. Гончарова, Н. В. Водницька; [за заг. ред. Г. В. Назарової]. — Харків: Вид-во ХНЕУ, 2010. — 323 с.
10. Посібник із КСВ (CSR Guide). Базова інформація з корпоративної соціальної відповідальності [Текст] / Кол. автор.: Лазоренко О., Колишко Р., та ін. — К.: Видавництво «Енергія», 2008 — 96 с.
11. *Скуратівський В. А.* Соціальна політика: Навч. посібник для слухачів, аспірантів, докторантів спец. «Державне управління» [Текст]: Монографія / В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова. — К.: УАДУ, 1997. — 360 с.
12. Соціальна політика і перебудова [Текст] / В. Ю. Барков [та ін.]. — К.: Політвидав України, 1990. — 223 с.
13. Соціалізація відносин у сфері праці в контексті стійкого розвитку [Текст]: Монографія / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. А. М. Колота; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2010. — 348 с.
14. Соціальна економіка: Навчальний посібник / О. О. Беляєв, М. І. Діба, В. І. Кириленко. — К.: КНЕУ, 2005. — 196 с.

15. Соціальна безпека: теорія та українська практика [Текст]: Монографія / А. М. Колот, О. Ф. Новікова; ред. І. Ф. Гнибіденко. — К. : КНЕУ, 2006. — 291 с.

16. Шевчук П. І. Соціальна політика: Навчальний посібник [Текст] / П. І. Шевчук. — 2-е вид. — Львів : Світ, 2005. — 399 с.

Стаття подана до редакції 12.10.2011

УДК 330.322.5 (477.86)

Т. В. Кулініч, канд. екон. наук,
старш. наук. співроб. відділу моніторингу регіонального розвитку,
Інститут регіональних досліджень НАН України

ЕФЕКТИВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ СТАБІЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

АНОТАЦІЯ. У статті стабільний розвиток економіки регіону поставлено у залежність від пропорційності внесків основних видів економічної діяльності у створену цим регіоном валову додану вартість порівняно з інвестиціями, розподіленими між відповідними видами діяльності економіки регіону. Для дослідження зміни ефективності капіталовкладень у регіон застосовано показник інвествіддачі, прийнятий для відображення впливу рівня накопиченого інвестованого капіталу в різних сферах економіки регіону на забезпечення її подальшого функціонування. Зазначені вище залежності між інвестуванням економіки регіону (взятого у галузевому розрізі) і його стабільним розвитком розглянуто на прикладі Івано-Франківської області.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: інвестиційна діяльність, ефективність, регіон, стабільний розвиток, інвестовіддача, Івано-Франківська область.

АННОТАЦИЯ. В статье стабильное развитие экономики региона поставлено в зависимость от пропорциональности взносов основных видов экономической деятельности в созданную этим регионом валовую добавленную стоимость по сравнению с инвестициями, распределенными между соответствующими видами деятельности экономики региона. Для исследования изменения эффективности капиталовложений в регион применен показатель инвестоотдачи, принятый для отображения влияния уровня накопленного инвестированного капитала в разных сферах экономики региона на обеспечение ее последующего функционирования. Отмеченные выше зависимости между инвестированием экономики региона (взятого в отраслевом разрезе) и его стабильным развитием рассмотрены на примере Ивано-Франковской области.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инвестиционная деятельность, эффективность, регион, стабильное развитие, инвестоотдача, Ивано-Франковская область.